

*מהי המחלוקת בין הרמב"ם לרמב"ן ביחס להבנת מהותן של המצוות? העזר גם במקורות הבאים.

8. ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה א

המצוה הראשונה היא הצווי אשר צוונו להאמין האלוהות והוא שנאמין שיש שם עלה וסבה הוא פועל לכל הנמצאות והוא אמרו יתי אנכי יי"י אלהיך. ובסוף גמר מכות (כג ב, כד א) אמרו תרי"ג מצות נאמרו לו למשה בסיני מאי קראה תורה צוה לנו משה כלומר מנין תורי"ה והקשו על זה ואמרו תורה בגימטריא הכי הואי שית מאה וחדסרי הואי והיתה התשובה אנכי ולא יהיה מפי הגבורה שמעום.

9. השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם מצות עשה א

האמונה הזאת בדבור הזה לא נפלאה היא ולא רחוקה היא וכן בדברי רבותינו ז"ל מפורש שהוא קבלת מלכותו יתע' והיא אמונת האלהות. אמרו במכילתא [והוב' ברמב"ן ל"ח ה] לא יהיה לך אלהים אחרים על פני למה נאמר לפי שהוא אומר אנכי יי"י אלהיך משל למלך שנכנס למדינה אמרו לו עבדיו גזר עליהם גזירות אמר להם לאו כשיקבלו מלכותי אגזור עליהם גזירות שאם מלכותי אינן מקבלים גזרותי היאך מקיימין כך אמר המקום לישראל אנכי יי"י אלהיך לא יהיה לך אלהים אחרים על פני אני הוא שקבלתם עליכם מלכותי במצרים אמרו הן כשם שקבלתם מלכותי קבלו גזירותי לא יהיה לך. ועם כל זה ראיתי לבעל ההלכות שלא ימנה אותה מצוה בכלל תרי"ג. ובדבור לא יהיה לך מניעות רבות לא יהיה לך לא תעשה לא תשתחוה להם ולא תעבדם. ואם כן יהיה מפי הגבורה חמשי ומפי משה שש מאות ושמונה, לא מניין תורי"ה. והנראה מדעתו שלבעל ההלכות שאין מנין תרי"ג מצות אלא גזירותי יתע' שגזר עלינו לעשות או מנענו שלא נעשה אבל האמונה במציאותו יתע' שהודיע אותה אלינו באותות ובמופתים ובגילוי השכינה לעינינו הוא העיקר והשורש שממנו נולדו המצוות לא ימנה בחשבונן.

*כיצד מבאר הרמב"ן את שיטת הגאונים שמצות האמונה אינה מצוה בתרי"ג המצוות? מדוע לפי הרמב"ם ניתן למנותה כמצוה? העזר במקורות הבאים להבנת עומק דעתם.

10. פירוש המשניות לרמב"ם - סוף מסכת מכות

מעקרי האמונה בתורה כי כשיקיים אדם מצוה מתרי"ג מצות כראוי וכהגון, ולא ישתף עמה כונה מכוונת העולם בשום פנים, אלא שיעשה אותה לשמה מאהבה כמו שבארתי לך, הנה זכה בה לחיי העולם הבא, ועל זה אמר רבי חנניא כי המצות בהיותם הרבה אי אפשר שלא יעשה אדם בחייו אחת מהם על מתכונתה ושלמותה, ובעשותו אותה המצוה תחיה נפשו באותו מעשה, וממה שיורה על העיקר הזה מה ששאל רבי חנניא בן תרדיון מה אני לחיי העולם הבא (ע"ז יח, א), והשיבו המשיב כלום בא מעשה לידך, כלומר נזדמן לך לעשות מצוה כהגון, השיבו כי נזדמנה לו מצות צדקה על דרך שלימות ככל מה שאפשר וזכה לחיי העולם הבא. ופירוש הפסוק הי חפץ למען צדקו לצדק את ישראל וכו'.

11. מהר"ל סוף הספר דרך החיים (על מסכת אבות) פרק ו' משנה י'

ולא ידעתי מה ראייה מן המשנה שאמרה רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, אע"ג שעתה אפשר שיהיה רובו עונות ע"י רבוי זוכה, אבל פירושו כמשמעו רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, אע"ג שעתה אפשר שיהיה רובו עונות ע"י רבוי מצות מה בכך הקב"ה רוצה להטיב לטובים ומאחר שיותר זכות לטובים ע"י רבוי מצוות שאז יהיו שלימים בתרי"ג מצות רצה השי"י לזכות את הטובים. ואין להקשות יתן להם מעט ויהא להם הזכות שיש להם עתה ברבוי מצות, דבר זה אין שייך לומר כי הכל לפי המצות שהאדם עושה, ואיך נאמר שיתן להם מעט מצות ויזכו כאלה עשו הרבה מצוות דבר זה אי אפשר כי לפי המצות הוא השכר ומה לנו אל הדוחק... ולא אמר רצה הקב"ה להטיב לישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, כי היה זה משמע שהיה עושה בשביל טובת ישראל ואם הם אינן רוצים היו יכולים לומר לא הן ולא שכרן, שאין הדבר כך רק אמר רצה השם יתברך לזכות את ישראל כלומר שיהיו זכאים במעשים כי הוא יתברך צדיק וחפץ בזכאים וצדיקים. ואולי יקשה לך שאם כן על כל פנים המצות הם לגזירה מן השם יתברך על האדם, למה לא נאמר שהמצות הם גזירה כמו מלך שגוזר על עמו גזירות, ומי מכריע לומר שהם לזכות את ישראל, והיה לנו לומר כי המצות הם גזירות ומניין לנו דבר זה שמצות הם לזכות את ישראל. דזה אין קשיא שהרי כתיב הי חפץ למדן צדקו שרצה לומר בשביל שהוא צדיק ומבקש שיהיו בניו ישראל גם כן צדיקים כי צדיק הי צדקות אהב ולכן הרבה להם תורה ומצוות לזכותם ולצדקם ומה שאמר תורה ומצוות מפני שכתוב יגדיל תורה ויאדיר נגד שהרבה להם תורה אמר יגדיל תורה וכנגד רבוי המצות אמר ויאדיר.

היסבר ע"פ כל הנ"ל את עומק מחלוקת הראשונים לעיל בענין העווק במצוה פטור מן המצוה. העזר במקורות הבאים.

12. מוסר אביך פרק ב' פסקה ב'

בכל דרכיך דעהו צריך לבקש את הקב"ה בתוך הדרכים שהוא מתנהג בהם כשהוא עוסק בתפילה אז יבקש את הקב"ה בהבנת ענייני תפילתו וכוונה רצויה באמונת הלב באותם העניינים של תפילתו, ולא יבקש את הידיעה בשעה ההיא בעניינים אחרים, כי כיוון שהוא עוסק בעבודה זו הקב"ה כביכול שורה מצדו בוו העבודה דווקא ובה ימצאנה ולא במ"א. וכשהוא עוסק בתורה ידע שימצא את הקב"ה בהיותו מעמיק ומעיין להבין דבר על בריט ולזכור ולשנן היטב, ובזה הוא יודע אותו ית' בתורתו ולא באופן אחר, כי בשעה זו הוא מתגלה בעבודה זו וכן בהיותו עסוק בגמ"ח להטיב לחברו, אז יבקש את הקב"ה רק בהעמקת עצה איך להיטיב לו טובה גדולה הגונה וקיימת. וכן בכל הדברים שעושה הרי באמת אין דבר בעולם שאינו לכבודו ית' ע"כ על מה שעושה יהיה הכל דברי מצוותו ורצונו, ויבקש בהם את שמו ית', וכשישדל בכל שכלו וכוחותיו לעשות את מה שהוא עושה בתכלית השלמות בכל צדדי השלמות, ונמצא שהוא יודע את השי"ת בכל הדרכים. והבי' הוא ב' ה"בתוך" שבעצמותם של הדרכים הוא יודע את הקב"ה. ע"כ הוא פרשה שאין הצווי בה גדלות והרחבה של חכמות ומחשבות, אדרבא צמצום בדבר זה שהוא עסוק לבדו ומי"מ כל גופי התורה תלויים בה, כי בזה יעשה הכל כשורה ומהו ימצא כבודו של הקב"ה בתכלית, ורמזו חז"ל בדבריהם זמן תפילה לחוד וזמן תורה לחוד והבן. (כשאדם פועל איזה דבר של שלמות, בין במחשבה בין במעשה. צריך לשמח בחלקו ולא ירדוף אז אחר דבר אחר. כי כל העולם כולו מתהפך לפניו אז דווקא בפרט זה.

13. אורות התורה פרק ט' פסקה ג'

ת"ח שתורתם אומנותם צריכים להשתדל, שתהיה דרכם נכונה לפניהם, מלתם צריכה שתהיה ברורה להם, כדי שיהיה רוחם אמיץ ודעתם שוקטה, נוחה ומיושבת. אמנם גדול הוא מאוד אותה הכלל הנשגב "לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין להבטל ממנה", ואם כן אין כל כך צורך על דבר ציור של התחזקות לעבודת התורה בענין הקפת כלל ידיעותיה. אכן זה משמש הוא לתן מנוחה ללב למען יעסוק בכל ענין וענין ברוח בטוח ושוקט, שלא יטרידהו ענין אחר, או דאגה כללית של גנר הידיעה הבלתי אפשרית, מלמצא רצון בעבודתו הפרטית.